

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-453-5-15>

THE LAW OF UKRAINE “ON WEAPONS”: LOST OPPORTUNITIES

ЗАКОН УКРАЇНИ «ПРО ЗБРОЮ»: ВТРАЧЕНІ МОЖЛИВОСТІ

Kofanov A. V.

*PhD in Law, Associate Professor,
Doctor of Philosophy,
expert of the Program of the Council
of Europe*

Кофанов А. В.

*кандидат юридичних наук, доцент,
доктор філософії,
Експерт програми Ради Європи*

Україна єдина країна в Європі та на пострадянському просторі, в якій за роки незалежності протягом 30 років не прийнято Закон про зброю. Хоча відомо, принаймні, про 30 законопроектів з аналогічною назвою, третина з яких навіть пройшла у Верховній Раді України перше читання.

На тепер, серед багатьох інших причин, необхідність прийняття Закону України «Про зброю» або його аналогу (далі – Закон), зумовлена взятими Україною зобов'язаннями та практичними кроками, що демонструють загальну спроможність країни дотримуватися зобов'язань, пов'язаних із членством в ЄС, тобто повного зведення норм права ЄС, встановлених у Договорі про ЄС, вторинному законодавстві та політиках ЄС (*acquis* Європейського Союзу).

Так, для вступу будь-якої держави в ЄС, його внутрішні закони повинні або відповідати, або принаймні не суперечити, політиці ЄС в певних сферах її діяльності, куди відноситься і сфера обігу зброї. Іншими словами, існуюче в державі законодавство, яке регулює обіг в ній зброї, повинне відповідати загальним положенням вимог Євро-союзу в даній галузі.

Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 9 лютого 2024 р. № 133-р, затверджено План заходів з виконання рекомендацій Європейської Комісії, представлених у Звіті про прогрес України в рамках Пакета розширення Європейського Союзу 2023 року. З основних завдань цього Плану випливає, що Україна має виконати рекомендації Європейської Комісії, а саме: продовжити вдосконалення правових рамок щодо вогнепальної зброї та інших видів легкої та стрілецької зброї; продовжити співпрацю між національними правоохоронними органами і військовими з метою запобігання незаконному володінню та обігу вогнепальної зброї та інших видів легкої та стрілецької зброї; регулярно проводити оцінювання загроз з метою запобігання

незаконному володінню та обігу вогнепальної зброї та інших видів легкої та стрілецької зброї.

Слід зазначити, оновлена позиція, що сформувалася з моменту підписання ЄС в 2000 році протоколу ООН «Проти недозволеного виробництва стрілецької зброї, частин до неї, компонентів і боєприпасів, а також проти недозволеної торгівлі ними», охоплює, в основному, питання порядку обігу зброї в процесі виробництва і торгівлі нею. Проблему перетікання зброї з легального в тіньовий – і далі в «чорний» сектори ринку, передбачається вирішити за рахунок суцільної реєстрації всієї зброї, що знаходиться на цивільному ринку, її компонентів і боєприпасів, за допомогою ведення розширеної комп'ютеризованої бази даних. Передбачено також постійний обмін цією інформацією та створення єдиного банку даних. Таким чином, існуюча в Україні система обліку зброї неминуче підлягає оптимізації, за допомогою створення єдиного банку даних, який включатиме велику кількість відомостей про зброю в нашій країні. Окремо варто нагадати і про необхідність встановлення Законом екологічних вимог. Це пов'язано з тим, що в методиці сертифікації боєприпасів, яка прийнята на сьогодні в Україні, відсутні екологічні вимоги, які стосуються запобігання забрудненню навколишнього середовища важкими металами. Вказані вимоги є обов'язковими в країнах ЄС.

Таким чином, у разі прийняття Закону України «Про зброю» на засадах нині діючих відомчих нормативно-правових актів щодо обігу зброї, його положення можуть увійти в суперечність з нормами міжнародного права. Це, в свою чергу, призведе до необхідності їх перегляду з метою подальшої гармонізації національного законодавства з правом ЄС, але вже в процесі переговорів щодо вступу України до Європейського Союзу і це може стати стримуючим фактором.

Прикладом різних підходів до подібних ситуацій можуть слугувати Хорватія і Болгарія. Якщо в Хорватії закон про зброю, прийнятий в 1996 році, з самого початку ґрунтувався на положеннях, існуючій тоді оновленої позиції ЄС і в такій формі не був перешкодою для вступу, то в Болгарії її «пострадянський» закон про зброю став формальною перешкодою для вступу в ЄС, і якраз навесні 2008 року довелося терміново приймати новий закон з дотриманням норм права ЄС.

Крім того, окремі положення прийнятого в першому читанні Проекту Закону про право на цивільну вогнепальну зброю (реєстр. №5708 від 25.06.2021) протирічить не тільки європейським нормам та принципам господарювання і підприємницької діяльності та недопущення монополізму, а і положенням Конституції України, Господарського кодексу України, Закону України «Про захист економічної

конкуренції», оскільки у тексті проекту закладені преференції для різних категорій фізичних осіб.

Також дискусійною видається теза деяких ініціаторів законодавчих ініціатив що, кожен вид зброї невійськового призначення потребує окремої правової регламентації у вигляді окремого закону, а це, на наш погляд, ірраціонально та невиправдано і призведе до появи мінімум п'яти-семи додаткових законів у цій сфері.

Отже,

1. Така ситуація з прийняттям закону є наслідком недооцінки з боку парламенту та інших владних структур глибини, серйозності та загрозливих наслідків неврегульованості цього проблемного питання. Потрібна активна «дозвільна» позиція з боку МВС, СБУ, МЮ України щодо легалізації вогнепальної самозарядної зброї, що вже перебуває «на руках» у населення, надання фахового сприяння суб'єктам законодавчої ініціативи у розробленні та прийнятті закону про зброю, який відповідав би передусім інтересам України та відповідним нормам права ЄС, враховуючи скрутну ситуацію в країні з обігом зброї.

З 2015 року, обіг зброї в країні перестав бути контрольованим державою, через те що кількість незареєстрованої самозарядної вогнепальної зброї перевищила кількість всієї (всіх видів, включно з «несмертельною») зареєстрованої вогнепальної зброї (більше 1 000 000 од.). Єдиним позитивом, що держава отримала від ситуації, що склалася на початок повномасштабного вторгнення РФ в Україну, був жорсткий локальний опір агресору з боку самоорганізованого населення, що нелегально мало в своєму арсеналі незареєстровану сучасну самозарядну, в тому числі, автоматичну вогнепальну зброю, РПГ різної модифікації, вибухові пристрої (гранати, міни), вибухові речовини (заводського виготовлення). В той же час ДФТГ та ТРО не мали в своєму розпорядженні на постійній основі навіть легкої стрілкової зброї. Причина друга – неадекватне реагування суб'єктами законодавчої ініціативи на аналітичні матеріали, надані силовими відомствами, щодо катастрофічності ситуації з обігом зброї в країні (корупційні, електоральні, політичні і т. п. аспекти ігнорування).

2. З прийняттям закону держава (влада) запізнилася мінімум на 25–27 років. Зазначений нами законопроект прийнятий в першому читанні, ще до прийняття вже був застарілим та таким, що не розв'язує нагальні, сучасні проблеми та не відповідає реальності в якій ми існуємо. Він не дає відповіді на основні питання та потреби суспільства воюючої країни. Не вирішує питання приватної власності на зброю, транспортування, використання, застосування короткоствольної, середньоствольної, довгоствольної самозарядної (автоматичної й ін.)

вогнепальної зброї. В тілі проекту закону та пояснювальній записці відсутня будь-яка згадка, щодо шляхів (алгоритмів) легалізації від 1,5–4 млн. одиниць вогнепальної зброї, що знаходиться на руках у населення та не перебуває на обліку. Повністю проігноровано міжнародний досвід країн на території яких відбувалися військові дії (Грузія, Молдова, Хорватія і ін.), щодо програм (шляхів, алгоритмів) легалізації та викупу державою вогнепальної зброї та вибухових пристроїв (речовин).

3. За сумними прогнозами, що базуються на аналітичних матеріалах наслідків військових конфліктів за останні 35 років на території балканських країн, пострадянського простору, середньої Азії та Кавказу, ріст злочинності, а саме утворення стійких, злочинних угруповань (від 3 до 11 осіб, озброєних сучасною самозарядною вогнепальною зброєю, РПГ, вибуховими пристроями та речовинами, ПЛА) з метою скоєння тяжких насильницьких злочинів. Вони можуть складатися не тільки з кримінальних елементів, а з бувших висококваліфікованих військових (поліцейських), що мали бойовий досвід більше 1 року і не знайшли себе у післявоєнному цивільному житті (зростання зазначених видів злочинів буде складати мінімум 400% в перші три роки після завершення активних бойових дій). Приблизно через п'ять років наступить «плато». В залежності від економічної ситуації в країні, спад показників почнеться через 7–10 років.

Реальність, в якій перебуває населення країни сьогодні і післявоєнні перспективи потребують серйозного підходу до формування та запровадження упереджувальних (превентивних) заходів, які сприятимуть зменшенню масштабів загрози, що може виникнути, зокрема за відсутності відповідного законодавства.

Література:

1. Правова регламентація обігу зброї: історія, сучасний стан і перспективи розвитку : монографія / А. В. Кофанов, В. В. Юсупов, Т. В. Михальчук. Харків : Право 2021. 608 с.

2. РОБОЧИЙ ДОКУМЕНТ ПЕРСОНАЛУ КОМІСІЇ Аналітичний звіт до Повідомлення Комісії для Європейського Парламенту, Європейської Ради та Ради Висновок Європейської Комісії щодо заявки України на членство в Європейському Союзі, Брюссель, 01.02.2023 SWD(2023) 30 final, с. 68. Режим доступу: <https://eu-ua.kmu.gov.ua/wp-content/uploads/Analitchnyj-zvit-YEK-ukrayinskoyu.pdf>

3. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 9 лютого 2024 р. № 133-р, План заходів з виконання рекомендацій Європейської Комісії, представлених у Звіті про прогрес України в рамках Пакета

розширення Європейського Союзу 2023 року, Розділ 24. Юстиція, свобода та безпека, С. 17–18. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/133-2024-%D1%80#Text>

4. Указ Президента України № 273 від 11.05.2023 «Про Комплексний стратегічний план реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023–2027 роки (КСП/ПД).» Режим доступу: <https://www.president.gov.ua/documents/2732023-46733>

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-453-5-16>

ARMS CIRCULATION IN UKRAINE: PROBLEMS AND SOLUTIONS

ОБИГ ЗБРОЇ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Kudinov S. S.

*DSc (Law), Professor,
SSI “Institute of Information, Security
and Law of the National Academy
of Legal Sciences of Ukraine”,
NGO “Safe Ukraine 2030”*

Кудінов С. С.

*доктор юридичних наук, професор
ДНУ «Інститут інформації, безпеки
і права
Національної академії правових наук
України»;
ГО «Safe Ukraine 2030»*

Слід погодитися з представниками Global Initiative Against Transnational Organized Crime, які вказують на те, що регулювання легального доступу до зброї в Україні підзаконними актами (актами МВС), а не законами – є аномалією [1, с. 27].

Не зважаючи на дискусії щодо законодавчого унормування обігу зброї в Україні, які ведуться вже більше 30 років серед практиків, науковців, народних депутатів, урядовців, наша країна продовжує залишатися єдиною країною Європи, яка не має закону, що регламентує обіг зброї.

Це питання не втрачає своєї актуальності всі роки незалежності нашої держави, у той же час сучасний етап розвитку українського державотворення має свої особливості, які також впливають на специфіку правового регулювання у цій сфері. Зокрема, до сучасних факторів, які необхідно враховувати при розробці та ухваленні відповідного закону є наступні: